

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
--	----------

ВСТУП	7
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Поняття та зміст надзвичайного адміністративно-правового режиму воєнного стану.....	12
1.2. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану	32
1.3. Інститут адміністративно-правового режиму воєнного стану за кордоном.....	58

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Загальна характеристика нормативно-правового регулювання адміністративно-правового режиму воєнного стану	78
2.2. Підстави та порядок введення, продовження та скасування адміністративно-правового режиму воєнного стану	99
2.3. Принципи адміністративно-правових заходів правового режиму воєнного стану	125

РОЗДІЛ 3
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Суб'єкти забезпечення адміністративно-правового режиму воєнного стану	143
3.2. Обмеження прав і свобод громадян в умовах дії адміністративно-правового режиму воєнного стану	170
ВИСНОВКИ.....	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

абз. – абзац

англ. – англійською

лат. – латинською

нім. – німецькою

польськ. – польською

рос. – російською

хорват. – хорватською

франц. – французькою

м. – місто

п. – пункт

р. – рік

ст. – стаття

ч. – частина

стор. – сторінка, сторінки

та ін. – та інші

АТО – Антитерористична операція

ЗМІ – засоби масової інформації

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НГУ – Національна гвардія України

НКАО – Нагірно-Карабаська автономна область

НАТО – Організація Північноатлантичного договору (англ. *North Atlantic Treaty Organization*)

СБУ – Служба безпеки України

РНБО – Рада національної безпеки та оборони

РФ – Російська Федерація

РРФСР, Російська РФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

СРСР, Союз РСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УРСР, Українська РСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

Молдавська РСР – Молдавська Радянська Соціалістична Республіка

АзРСР, Азербайджанська РСР – Азербайджанська Радянська Соціалістична Республіка

Вірменська РСР – Вірменська Радянська Соціалістична Республіка

ВСТУП

Захист прав і свобод людини й громадянина – одне з найбільш актуальних завдань сьогодення, яке давно припинило бути сферою зацікавленості окремих держав та правозахисних організацій і перейшло в розряд пріоритетних як для всього світового співтовариства, так і для України безпосередньо. Це підтверджується тими подіями, що виникли з кінця лютого 2014 р. в нашій державі й пов'язані із зовнішньою збройною агресією по відношенню до України в порушення міжнародних угод та норм національного законодавства.

Такі обставини ускладнюють політичну та соціально-економічну ситуацію в державі, що веде до гуманітарної катастрофи, великої кількості людських жертв, зокрема й цивільного населення, порушення діяльності системи інфраструктури, знищення матеріальних об'єктів різних форм власності, чим зумовило численну кількість біженців і переселенців із зазначених територій. Такий складний стан у державі створює реальну загрозу національній безпеці та територіальній цілісності України, що обумовлює органи державної влади та місцевого самоврядування України приймати нагальні надзвичайні управлінські рішення на підставі чинних нормативно-правових актів. Крім цього, оптимізація державного управління спонукає оперативно приймати нові правові механізми щодо введення спеціальних правових режимів у таких умовах, що склалися для забезпечення законності та нормалізації стану правопорядку в державі.

Так, наприклад, 15 квітня 2014 р. був прийнятий Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», метою якого є визначення статусу тимчасово окупованої території України, встановлює

особливий правовий режим націй території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини й громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. Як вбачається, за такої ситуації виникає соціальна необхідність, яка дає юридичні підстави для введення в дію й інших видів спеціальних правових режимів, зокрема й тих, механізми запровадження та реалізації яких передбачені як Законом України «Про правовий режим воєнного стану», так і іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Велика кількість глобальних небезпек різної генези вимагає створення спеціальних правових механізмів регулювання суспільних відносин, що виникають у надзвичайних ситуаціях. Одним з основних таких механізмів є комплексний міжгалузевий правовий інститут воєнного стану. Як бачимо, останнім часом цей інститут став ключовим елементом у правовому забезпеченні національної безпеки не лише України, а й розвинених держав світу.

Динаміка правоохоронних потреб вітчизняного суспільства спонукає державу на впорядкування механізмів специфічного правового впливу, який, залежно від характеру та виду суспільних відносин, мети та завдань регулювання, дав би можливість поєднувати юридичні засоби та пристосовувати їх до конкретних ситуацій з метою забезпечення національної безпеки.

Виходячи з цього, саме адміністративно-правові режими є тим реальним правовим інструментарієм, який у взаємодії з іншими правовими явищами забезпечує ефективне публічне адміністрування всіма сегментами суспільних відносин, що породжує великий теоретичний та практичний інтерес до їхнього дослідження. Визначальна роль держави у процесі режимного регулювання суспільних відносин в умовах воєнної загрози обумовила виокремлення системи надзвичайних адміністративно-правових режимів, у якій чільне місце посідає режим воєнного стану, регулятивні властивості якого дозволяють об'єднати та

опосередкувати використання правових засобів, направлених на ефективну організацію діяльності органів публічної адміністрації у незвичайних (надзвичайних) умовах збройного конфлікту та воєнних загроз.

Крім того, після збройної агресії російських військових щодо кораблів ВМС України у Керченській протоці, Законом України від 26.11.2018 № 2630-VIII, який набрав чинності 28.11.2018 року, затверджено Указ Президента України від 26.11.2018 № 393 «Про введення воєнного стану в Україні». Згідно з Указом воєнний стан діяв 30 діб у Вінницькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Чернігівській, а також Донецькій, Запорізькій, Херсонській областях та внутрішніх водах України Азово-Керченської акваторії. Передбачалося ряд обмежень щодо конституційних прав громадян, а також посилення служби правоохоронних органів та спецслужб. У зв'язку з цим, в науковому колі виникло ряд спірних питань, які потребують вивчення, уточнення та дослідження.

Усе це обумовило невідкладну потребу не лише перегляду нормативно-правового регулювання інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану, а й глибокого аналізу теоретичних розробок у цьому напрямку адміністративно-правової науки, чинних відповідних нормативно-правових актів, адміністративної практики органів публічної влади, а також відокремлення особливостей, притаманних саме цьому адміністративно-правовому режиму, від особливостей інших надзвичайних адміністративно-правових режимів.

Проблеми вдосконалення та розвитку надзвичайних правових режимів піддавались дослідженню ще у кінці XIX – початку XX століття, зокрема такими ученими, як О.С. Алексєєв, В.М. Гессен, А.В. Горбунов, В.Ф. Дерюжинський, А.І. Єлістратов, В.Б. Ісаков, С.А. Котляревський, Я.М. Магазінер, Л.А. Морозова, І.А. Шедзіковський. Не залишили увагою цей феномен і дослідники радянського періоду: Ю.І. Авдєєв, С.С. Алексєєв, Д.М. Артамонов, Д.М. Бахрах, С.М. Берцінський, В.А. Власов, А.П. Корєнєв,

Н.С. Крилова, С.С. Маїлян, Ю.М. Поніхiдин, Б.Н. Порфiр'єв, С.Д. Хазанов. Звертали свої погляди до надзвичайних правових режимiв також i вiтчизнянi дослідники, зокрема О.М. Бандурка, А.В. Басов, Ю.П. Битяк, Є.В. Додiн, Ю.В. Дубко, С.В. Кiвалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.В. Конопльов, С.Ф. Константинов, О.В. Маковська, В.Я. Настюк, В.Ю. Ухов, В.І. Олефiр, Г.О. Пономаренко, М.М. Тищенко, М.Г. Янгол, Х.П. Ярмачi та iншi.

Серед учених у країнaх Європи феномен надзвичайних правових режимiв був об'єктом дослідження в роботах Джорджо Агамбена, Раймона Карре де Мальберга, Санти Романо, Анни Хакiї, Енрике-Ірен А. Даес, Тадеуша Ю. Кеньсона, Пьотра К. Маршалека, Леха Мажевського, Єжи Стрембовича, Тадеуша З. Лещинського, Адама Цешинського, Хофмана Фольца, Юліуса Хачека та iнших.

Цими вченими зроблено вагомий внесок у дослідження проблем державного управління, організаційно-правового забезпечення діяльності органiв публічної влади, взаємодії правоохоронних органiв та військових формувань під час дії надзвичайних адміністративно-правових режимiв та юридичної відповідальності суб'єктiв правовідносин за порушення режимних норм та правил. Однак їхні праці в основному висвітлюють загальні риси правового режиму воєнного стану або ж окреслюють його особливості у суміжних з його застосуванням відносинах. У цей же час суспільно-політичні запити національної безпеки, питання становлення та розвитку відповідного законодавства обумовлюють додаткове його вивчення, актуалізуючи цим питання комплексного дослідження інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану, системи нормативно-правових актiв, направлених на його регулювання, загальних та спеціальних суб'єктiв, що його забезпечують, їхнього правового статусу, застосування ними відповідних примусових заходiв до фізичних та юридичних осіб.

Таким чином, обумовлюється потреба усестороннього вивчення інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану, історії

та закономірностей його становлення та розвитку, визначення шляхів його удосконалення.

Автори прагнули якомога ширше і глибше прокоментувати положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з урахуванням практики його застосування. Ми сподіваємось, що монографія викличе інтерес науковців, юристів-практиків, викладачів і студентів юридичних вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться питаннями правового регулювання режиму воєнного стану.